

## Kronika wydarzeń Bieszczadzkiego Parku Narodowego –2014–

### Luty 2014

Złe warunki pogodowe, w tym brak śniegu, spowodowały że zaplanowany na 19–23 lutego XXXII Ogólnopolski Rajd Narciarski został odwołany. Rajd, cieszący się dużym powodzeniem wśród amatorów narciarstwa biegowego i skiturowego, organizowany jest od początku lat 60. XX w. Po latach przerwy na początku XXI wieku został reaktywowany przez Bieszczadzki Park Narodowy i, dzięki współpracy z Bieszczadzką Grupą GOPR oraz Oddziałem PTTK Ziemia Sanocka, wpisał się na nowo w kalendarz imprez turystycznych.

### 23.03.2014

Podczas mszy żałobnej w kościele parafialnym w Ustrzykach Górnych, a następnie w kaplicy cmentarnej w Lutowiskach, pożegnaliśmy zmarłego 21 marca naszego kolegę – Włodka Wiśniewskiego. Włodek urodził się i wychował na Kujawach, ale miejscem gdzie spędził większą część swojego życia były Bieszczady, w które przyjechał w 1975 roku. Od 1976 roku pracował w Bieszczadzkim Parku Narodowym, będąc wieloletnim leśniczym leśnictwa Tarnica.

### 11.04.2014

W Krakowie obradowała Rada Naukowa Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Tematem obrad były bieżące sprawy Parku, w tym głównie sytuacja finansowa. Przedstawiciele dyrekcji poinformowali również o prowadzonych na terenie BdPN inwestycjach. Dyskutowano także o pomysle wprowadzenia na teren parku koników polskich.

Najważniejsze inwestycje prowadzone obecnie, lub te, do których Park się przygotowuje, to: termomodernizacja budynków, modernizacja oczyszczalni ścieków, adaptacja obiektów w Wołosatem na terenową stację edukacji ekologicznej.

Rada Naukowa została zapoznana z sytuacją finansową BdPN, która podobnie jak w innych parkach narodowych, na przestrzeni ostatnich lat uległa pogorszeniu. W 2014 roku zakończono realizację pięcioletniego zobowiązania rolnośrodowiskowego, które było realizowane na po-

wierzchni 380 ha i przynosiło ok. 500 tys. przychodu rocznie. Dodatkowo NFOŚiGW zadeklarował, że nie będzie finansował tych kosztów, które są objęte programami rolnośrodowiskowymi. Od 2014 roku w programach rolnośrodowiskowych wprowadzono zasadę degresywności co oznacza, że pełną stawkę dopłaty można otrzymać do powierzchni maksymalnej 10 ha, dla powierzchni od 10-20 ha – 50% dopłaty, zaś powyżej 20 ha dopłata nie przysługuje.

Zdaniem przedstawicieli dyrekcji BdPN zasady finansowania parków są złe. Jeśli parki narodowe mają funkcjonować prawidłowo to powinny być finansowane z budżetu państwa. Generalnie trzeba uznać, że ranga krajowych obszarów chronionych obniża się. Świadczą o tym chociażby przyjęte rozwiązania organizacyjne na poziomie ministerstwa środowiska. Po raz pierwszy nie ma odrębnego departamentu ochrony przyrody, w związku z czym pracownicy zajmujący się także parkami narodowymi są nadmiernie obciążeni.

Sporo wątpliwości wśród członków Rady Naukowej wzbudził pomysł wprowadzenia na teren Parku, w dolinie górnego Sanu, konika polskiego. Propozycja ta została złożona przez organizację Rewilding Europe. Po dyskusji ustalono, że do czerwcowego posiedzenia rady, park przedstawi szczegółowe zasady, na jakich miałyby się opierać ten program.

#### **12.04.2014**

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych odbyło się kolejne spotkanie dla przewodników beskidzkich, rozpoczynające sezon turystyczny. W trakcie spotkania uczestnicy wysłuchali wykładu wicedyrektora BdPN dr. Tomasza Winnickiego, na temat historii tworzenia systemu ochrony przyrody w Bieszczadach – na pograniczu polsko-słowackim. Następnie obejrzano diaporamę pt. „Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” – nasze wspólne dziedzictwo”. Druga część spotkania dotyczyła udostępniania Parku do zwiedzania. Dr Ryszard Prędki zaprezentował wyniki monitoringu ruchu turystycznego, uzyskane na podstawie danych z ankiet oraz czujników automatycznych (w Parku funkcjonuje 6 czujników monitoringu ruchu samochodowego i 7 czujników monitoringu ruchu turystów pieszych). Z prowadzonych badań wynika, że Park zwiedza ponad 300 tys. turystów pieszych rocznie oraz wjeżdża ok. 225 tys. samochodów (najwięcej od strony Wetliny).

Następnie odbyła się dyskusja o wybranych zagadnieniach dotyczących regulaminu Parku (cen biletów, bezpłatnego wstępu przewodników z licencją do Parku, i in.), kompetencji osób obsługujących punkty informacyjno-kasowe (udzielanie podstawowych informacji i obsługa obiektów sanitarnych) oraz innych tematów dotyczących gospodarowania zasobami przyrodniczymi w Parku, w otulinie oraz w całych Bieszczadach. Wszyscy otrzymali katalog do wystawy fotograficznej oraz foldery informacyjne opracowane dla dwóch ścieżek transgranicznych, wyznakowanych w terenie w ramach projektu polsko-słowackiego.

#### **18.04.2014**

W Wielki Piątek, odbyła się coroczna droga krzyżowa na Tarnicę. Służba Parku monitorowała i zabezpieczała szlaki dojścia do kopuły szczytowej. Ogółem w kierunku Tarnicy do godz. 13.00 udało się 4180 osób, w tym: z Wołosatego 2614 (z czego przez Rozsypaniec 520), z Ustrzyk Górnych 1076, z Mucznego i Pszczelin-Widełek 490. Prawie 200 osób poszło w kierunku krzyża na Smerek.

#### **26.04.2014**

Z okazji Światowego Dnia Ziemi w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych odbył się wernisaż prac plastycznych uczestników programu edukacyjnego „Kolorowe rozmowy z mieszkańcami naszej Ziemi”. Wszyscy młodzi artyści nagrodzeni zostali dyplomami oraz kolorowymi wydawnictwami BdPN. Podczas wernisażu doskonale bawili się ze swoimi pociechami również rodzice, którzy z zainteresowaniem układali z wielkoformatowych klocków różne gatunki zwierząt objętych ochroną w ramach sieci NATURA 2000. W tym roku w programie uczestniczyło 270 dzieci z 9 placówek z: Lutowisk, Ustjanowej, Czarnej, Zagórza, Ropienki, Uherzec Mineralnych, Ustrzyk Dolnych nr 1 i nr 2.

Program przeznaczony jest dla najmłodszych mieszkańców z okolic Bieszczadzkiego Parku Narodowego – dzieci w wieku 5–6 lat, ze szkół podstawowych i przedszkoli współpracujących z Parkiem. Zajęcia odbywały się na ekspozycjach muzealnych Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Ustrzykach Dolnych. W ramach programu dzieci zwiedzały wystawę przyrodniczą „Flora i fauna Bieszczadów”. Poprzez gry, układanki i zabawy edukacyjne zgłębiały tajniki bieszczadzkiej przyrody. Poznawały zachowania wybranych gatunków

zwierząt oraz ich przystosowania do życia. Oglądając próbki futerek i odciski tropów odgadywały o jakim zwierzęciu mowa. Świat ptaków poznawały za pomocą interaktywnej tablicy edukacyjnej „Ptasie trele”. Dzieci samodzielnie wybierały i słuchały konkretnego gatunku, albo po odtworzeniu głosu zgadywały jaki to ptak. W następnym etapie dzieci uczestniczyły w zajęciach plastycznych, ilustrując różnorodne problemy związane ze światem roślin i zwierząt, a także swoje spotkania z „mieszkańcami” naszej Ziemi.

### **Kwiecień–październik 2014**

Bieszczadzki Park Narodowy ogłosił nabór na wolontariat w ramach akcji „Bieszczadowy Wolontariusz”. W krótkim terminie wpłynęło kilkadziesiąt zgłoszeń nadesłanych z 11 województw – najczęściej z wielkopolski. Ostatecznie, w okresie od kwietnia do października 2014 roku, w wolontariacie na rzecz Bieszczadzkiego Parku Narodowego uczestniczyło 35 osób, w tym 19 osób z naboru indywidualnego oraz 16 osób w ramach współpracy z Zakładem Poprawczym w Raciborzu.

Zakres prac wykonywanych przez wolontariuszy obejmował utrzymanie czystości w obrębie szlaków turystycznych. Posprzątano ponad 250 km szlaków, zaimpregnowano obiekty drewniane, w tym konstrukcje tablic informacyjnych, ławo-stoły oraz ponad 300 metrów ogrodzenia cmentarza w Brzegach Górnych. Wykonano prace gospodarcze w obwodach ochronnych – przycinanie gałęzi na szlakach, czyszczenie wodospustów, drobne naprawy infrastruktury turystycznej (schodków, progów, dyłowanek, oznakowania szlaków), prace porządkowe przy wiatach i deszczochronach. W ramach wyznaczonych prac, wspomagających realizację zadań ochrony przyrody, wolontariusze przepracowali łącznie ponad 1300 godzin. Osoby biorące udział w wolontariacie od czerwca otrzymywały imienne identyfikatory oraz oznakowane koszulki. Każdy turnus wolontariuszy z naborów indywidualnych zakończony był pożegnalnym ogniskiem, a wszyscy wolontariusze w podziękowaniu za współpracę otrzymali drobne upominki w postaci wydawnictw BdPN.

### **1–4.05.2014**

Mimo niesprzyjającej aury w czasie majowego weekendu Bieszczady cieszyły się dużym powodzeniem. Ogółem w okresie od 1 do 4 maja zanotowano 20 129 wejść na szlaki i ścieżki przyrodnicze. To o ponad 25%

więcej niż notowano w kilku ostatnich latach. Tradycyjnie już najwięcej osób rozpoczynało swoje wędrówki w Wołosatem (3 473 osób poszło w kierunku Tarnicy, 996 – w kierunku Przełęczy Bukowskiej i Rozsypańca). Popularne były również wejścia w Wetlinie-Starym Siole (1 709 osób) oraz na Przełęczy Wyżniańskiej (wejście na Rawki) – 1 550 osób.

### **18.05.2014**

Bieszczadzki Park Narodowy gościł uczestników gruzińsko-polskiej konferencji, organizowanej przez Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu. Stronę gruzińską reprezentowali przedstawiciele instytucji związanych z ochroną przyrody, między innymi z Państwowej Agencji Leśnej Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych Gruzji oraz naukowcy z gruzińskich uczelni.

Ze strony polskiej w spotkaniu uczestniczył dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego inż. Leopold Bekier, dr Przemysław Wasiak oraz dr inż. Grzegorz Rączka (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) – organizator i opiekun konferencji. W trakcie obrad obie strony przedstawiły prezentacje, dotyczące ogólnych i szczegółowych aspektów związanych z leśnictwem i ochroną przyrody. W części terenowej gruzińskim gościom przedstawione zostały praktyczne rozwiązania organizacji i prowadzenia gospodarki leśnej oraz ochrony przyrody w Bieszczadzkiem Parku Narodowym. W dyrekcji Parku w Ustrzykach Górnych została sporządzona i podpisana umowa o współpracy pomiędzy Bieszczadzkiem Parkiem Narodowym i najstarszym obszarem chronionym w Gruzji – Lagodeskim Parkiem Narodowym.

### **Czerwiec 2014**

Wraz z zakończeniem roku szkolnego 2013/14, zakończyła się również XV edycja programu edukacji ekologicznej pt. „Moje Bieszczady”, organizowanego przez Bieszczadzki Park Narodowy. Do uczestnictwa w programie zgłosiło się 216 uczniów i 22 nauczycieli z 20 szkół podstawowych. Każda grupa miała możliwość bezpłatnego zwiedzenia Muzeum Przyrodniczego BdPN w Ustrzykach Dolnych. Każdy uczestnik programu, który pracował z pakietami zadań przez cały rok szkolny, otrzymał w nagrodę nowe wydanie mapy przyrodniczo-turystycznej BdPN z informatorem. Nauczycielom przekazano zestawy wydawnictw edukacyjnych – przewodnik multimedialny „Osobliwości przyrodnicze

BdPN”, przewodnik multimedialny „Szata roślinna BdPN”, przewodnik na ścieżkę przyrodniczo-historyczną „W dolinie górnego Sanu”, przewodnik książkowy „Tajemniczy świat porostów Bieszczadzkiego Parku Narodowego”, torbę ekologiczną z nadrukiem. Wszystkie grupy otrzymały zaświadczenia upoważniające do bezpłatnego wstępu na wybraną ścieżkę przyrodniczą w BdPN.

### **12.06.2014**

W czerwcu, w Zachowawczej Hodowli Konia Huculskiego w Wołosatem, gościliśmy jeźdźców z Gruzji – uczestników projektu Fundacji Kaukaz.net, finansowanego ze środków ministerstwa spraw zagranicznych w ramach „Polskiej Pomocy”. Właściciele koni pochodzący z okolic Borjomi i Parku Narodowego Borjomi-Kharagauli, odbyli w Wołosatem szkolenie doskonalące, włącznie z nauką skoków przez przeszkody. Na naszych huculach jeźdźcy z Kaukazu ćwiczyli elementy musztry wojskowej, pod kątem wykorzystania tychże elementów podczas pokazów, które będą promowały, założone przez uczestników szkolenia, stowarzyszenie turystyki konnej „Horse tours in Georgia”.

### **16.06.2014**

W Ośrodku Informacyjno-Edukacyjnym w Lutowiskach spotkali się przedstawiciele Rady Naukowej Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Głównym tematem obrad były problemy utrzymania dużej powierzchni łąk w dolinie górnego Sanu co wymaga znacznego nakładu sił i środków. Dotychczasowa ochrona realizowana była głównie poprzez koszenia finansowane z dopłat rolnośrodowiskowych i środków NFOŚiGW. W związku ze zmianą zasad PROW możliwości pozyskania środków na koszenia zostały znacznie ograniczone. W przypadku koszeń znacznym problemem jest również wykorzystanie pozyskiwanej biomasy, o czym uczestnicy posiedzenia mogli się przekonać oglądając sterty złożonych balotów. Ze względu na lokalizację i znaczne odległości zebrane siano nie cieszy się zainteresowaniem hodowców czy też energetyki, zaś jego ilość znacznie przekracza zapotrzebowanie prowadzonej przez BdPN Zachowawczej Hodowli Konia Huculskiego.

Uczestniczący w spotkaniu przedstawiciele Rewilding Europe przedstawili alternatywną koncepcję utrzymania łąk w dolinie górnego Sanu, poprzez wolnościowy wypas konika polskiego.

Po wnikliwej analizie oraz dyskusji Rada Naukowa pozytywnie zaopiniowała projekt porozumienia pomiędzy BdPN a Rewilding Europe, ustalającego zasady wprowadzenia w życie eksperymentu. W pierwszym etapie na teren górnego Sanu zostanie wypuszczonych ok. 30 sztuk konika polskiego. O dalszym przebiegu programu zadecydują efekty pierwszego etapu.

## **2–5.07.2014**

Bieszczadzki Park Narodowy zorganizował warsztaty edukacyjne dla społeczności lokalnej, na temat: „Wykorzystanie zasobów przyrodniczych parków narodowych położonych na obszarach Natura 2000 do celów turystyki i edukacji, na przykładzie Tatrzańskiego Parku Narodowego”. Warsztaty sfinansowano ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W warsztatach uczestniczyli przedstawiciele społeczności lokalnych, w tym nauczyciele ze szkół położonych w otulinie BdPN oraz w okolicznych obszarach Natura 2000, od lat współpracujący z BdPN w ramach programów edukacyjnych, przewodnicy górscy, pracownicy centrów informacji turystycznej i władz samorządowych z terenów Natura 2000 oraz członkowie stowarzyszeń i instytucji działających w zakresie turystyki i ochrony przyrody.

Czterodniowe warsztaty terenowe zostały zorganizowane w najliczniej odwiedzanym w Polsce parku narodowym. Tatrzański Park Narodowy posiada długoletnie doświadczenie w zakresie ochrony przyrody, przy jednoczesnym racjonalnym udostępnianiu obszaru do zwiedzania.

## **5.07.2014**

W pierwszy weekend lipca pracownicy Zachowawczej Hodowli Konia Huculskiego w Wołosatem wzięli udział w XIII Powojennych Targach Końskich w Lutowiskach, reklamując hucyły z BdPN podczas pokazu użytkowania wierzchowego tych koni. Prowadząca tegoroczne Targi Końskie kierowniczka ZHKH Wołosate – Agnieszka Jackowska, ze swadą i entuzjazmem opowiadała o ośrodkach jeździeckich z okolic Lutowisk, rasach koni użytkowanych w różny sposób w Bieszczadach, a także przeprowadziła konkurs dla publiczności, w którym dwa konie zmierzyły się z dziesięciorgiem ludzi podczas próby uciągu.



**Lipiec – sierpień 2014**

W lipcu i sierpniu w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych odbywały się prelekcje z cyklu „Wakacyjne spotkania z przyrodą”. Zaproszeni goście opowiadali o przyrodniczych podmiotach swoich badań: pająkach, chrząszczach, nietoperzach, grzybach czy rzadkich roślinach. Spotkania były ilustrowane zdjęciami w formie wystaw i prezentacji, nastrojowymi diaporamami i filmami.

**4 lipca**, podczas pierwszego spotkania, zaprezentowano diaporamę pt. „Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” – nasze wspólne dziedzictwo” oraz wystawę fotograficzną o tym samym tytule, które wykonano w ramach projektu współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu Karpackiego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007–2013.

**11 lipca** dr inż. Tomasz Olbrycht z Wydziału Biologiczno-Rolniczego Uniwersytetu Rzeszowskiego opowiadał o wybranych gatunkach bieszczadzkich chrząszczy – czyli o nadobniczy i innych „robalach”. Zaprezentował między innymi rzadkie i najpiękniejsze gatunki chrząszczy związane z ekosystemami puszczańskimi. Prelekcji towarzyszyła niewielka wystawa fotograficzna autora.

**18 lipca** Grzegorz Leśniewski, fotograf przyrody, zaprezentował diaporamę pt. „Wisła – dzika rzeka”. Na zdjęciach autora przyroda doliny Wisły zaskakuje swoją dzikością. W szczególności zdjęcia robione z lotu ptaka wydobywają charakter ostatniej w Europie nieuregulowanej rzeki. Po prezentacji diaporamy autor odpowiadał na pytania dotyczące przyrody doliny Wisły oraz warsztatu fotografa przyrody.

**25 lipca** podczas prelekcji „Nietoperze – czy tylko wampiry?” – o mitach na temat nietoperzy mówił Wojciech J. Gubała z Centrum Informacji Chiropterologicznej ISEZ PAN w Krakowie. Nasze polskie nietoperze nie zaplątują się we włosy i nie są krwiopijcami – polują na owady posługując się echolokacją. Do największych nietoperzy w Polsce zalicza się borowca wielkiego, którego ciało może dorastać do 8 cm, a rozpiętość jego skrzydeł sięga do 46 cm.

**1 sierpnia** o pająkach w mitologii, kulturze i popkulturze opowiadał dr Robert Rozwałka z Zakładu Zoologii UMCS w Lublinie. W trakcie prelekcji autor pokazał związki jakie, na przestrzeni wieków, łączyły człowieka i pająki, dzięki czemu weszły one na stałe do naszej szeroko rozumianej kultury.



**8 sierpnia** Piotr Chachuła – mykolog, opowiadał o kolorowym świecie grzybów. Przyjechał z Pienińskiego Parku Narodowego, zbierając po drodze różne okazy grzybów. Uczestnicy prelekcji mogli zapoznać się z kolekcją grzybów przywiezionych przez prelegenta oraz oznaczyć grzyby przyniesione ze sobą.

**22 sierpnia** dr Ewa Antoniewska, botanik z Arboretum i Zakładu Fizjografii w Bolestraszczykach, zaprezentowała najciekawsze kolekcje roślin oraz opowiedziała o atrakcjach dla zwiedzających, takich jak: wystawy, festiwale, warsztaty czy ogród dla niepełnosprawnych.

**29 sierpnia**, na zakończenie wakacyjnych spotkań z przyrodą, dr hab. Piotr Wężyk z Wydziału Leśnego Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie zaprezentował prelekcję pt. „Trzy kolory wód Amazonii”. Prezentacja dotyczyła warsztatów geomorfologicznych AMAZONIA 2013 organizowanych przez Stowarzyszenie Geomorfologów Polskich. Prelegent zaprezentował przyrodę nieożywioną i ożywioną oraz działalność człowieka w rejonie największej rzeki świata.

#### **6–9.09.2014**

Bieszczadzki Park Narodowy, kontynuując program edukacyjny dla lokalnej społeczności, zorganizował kolejne warsztaty nt. wykorzystania zasobów przyrodniczych parków narodowych położonych na obszarach Natura 2000 do celów turystyki i edukacji na przykładzie Pienińskiego Parku Narodowego. W warsztatach uczestniczyli nauczyciele ze szkół położonych w otulinie BdPN oraz w okolicznych obszarach Natura 2000, od lat współpracujący z Parkiem w ramach programów edukacyjnych, przewodnicy górscy, pracownicy centrów informacji turystycznej i władz samorządowych z terenów Natura 2000 oraz członkowie stowarzyszeń i instytucji działających w zakresie turystyki i ochrony przyrody. Nie bez powodu na warsztaty wybrano Pieniński Park Narodowy. Jest on jednym z najmniejszych powierzchniowo lecz bardzo licznie odwiedzanym parkiem narodowym, przy czym ma ponad 80-letnie doświadczenie w zakresie ochrony przyrody i udostępniania do zwiedzania.

Uczestnicy warsztatów zapoznali się problematyką ochrony przyrody w kontekście udostępniania Pienińskiego Parku Narodowego do zwiedzania. Podczas zajęć terenowych poznali również najciekawsze walory przyrodnicze i kulturowe Pienin.

W warsztatach uczestniczyło 30 osób, a były one sfinansowane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie.

### **13.09.2014**

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Ustrzykach Dolnych otwarto wystawę fotograficzną, będącą zwieńczeniem konkursu „Osobliwości przyrodniczo-krajobrazowe polskich parków narodowych położonych na obszarach Natura 2000”. Głównym celem konkursu było uświadomienie na piękno najcenniejszych fragmentów przyrody ojczystej, do ochrony których powołano parki narodowe oraz na problematykę związaną z ich udostępnianiem, ochroną przyrody i akceptacją społeczną. Jury konkursu w składzie: Katarzyna Gubrynowicz – prezes Związku Polskich Fotografów Przyrody, Grzegorz Leśniewski – Okręg Mazowiecki ZPFP, Paweł Marczakowski – Roztoczański Park Narodowy, Okręg Roztoczańsko-Podkarpacki ZPFP; Jacek Szarek – dyrektor TVP Rzeszów; Cezary Ćwikowski – specjalista ds. edukacji ekologicznej w BdPN, oceniło prace, przyznając nagrody i wyróżnienia. Laureaci konkursu otrzymali nagrody rzeczowe: statywy fotograficzne z głowicami, plecaki fotograficzne oraz książki o tematyce przyrodniczej – ufundowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie oraz Bieszczadzki Park Narodowy. Oprócz zdjęć nagrodzonych i wyróżnionych jurorzy zakwalifikowali dodatkowo prace na wystawę pokonkursową.

W ramach konkursu nie udało się zebrać fotografii z wszystkich parków narodowych, dlatego też Bieszczadzki Park Narodowy dokupił w celach wystawowych zdjęcia od fotografów przyrody: Grzegorza Leśniewskiego, Grzegorza Okołowa, Macieja Szajowskiego, Pawła Marczakowskiego, Cezarego Ćwikowskiego, Jarosława Wyczyńskiego, Tomasza Hryniewickiego, Arkadiusza Adamczyka, Ryszarda Kaźmierczaka. Wystawa liczy 70 fotografii prezentujących główne walory faunistyczne, florystyczne i krajobrazowe wszystkich polskich parków narodowych. Wernisaż wystawy połączono z seminarium dotyczącym problematyki ochrony przyrody i funkcjonowania obszarów Natura 2000 na Podkarpaciu oraz zasad ochrony i udostępniania Bieszczadzkiego Parku Narodowego do zwiedzania. W seminarium uczestniczyli m.in. uczestnicy konkursu fotograficznego, przewodnicy, piloci wycieczek i nauczyciele. Uczestnicy otrzymali mate-

riały promocyjne, w tym nowy kalendarz przyrodniczy Bieszczadzkiego Parku Narodowego na rok 2015. Ponadto obejrzeli diaporamy przyrodnicze poświęcone różnorodności biologicznej polskich parków narodowych. Konkurs był objęty honorowym patronatem Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Środowiska – Głównego Konserwatora Przyrody, patronatem artystycznym Związku Polskich Fotografów Przyrody, patronatami medialnymi magazynu fotograficznego i portalu internetowego FOTO KURIER oraz Telewizji Polskiej Oddział w Rzeszowie.

### **18–20.09.2014**

W Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Ustrzykach Dolnych odbyła się konferencja na temat: „Wpływ czynników antropogenicznych na rozmieszczenie roślin i zwierząt w Karpatach”, w ramach projektu „Ochrona ostoi fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne”. Konferencja w ramach projektu była włączona w cykl międzynarodowych konferencji organizowanych corocznie przez Bieszczadzki Park Narodowy (XXIII konferencja w ramach tego cyklu). W ramach projektu zaplanowano organizację dwóch konferencji, które będą forum wymiany doświadczeń w zakresie ochrony integralności ostoi fauny i zachowania korytarzy ekologicznych. Pierwszą zaplanowaną na 2014 rok konferencję poświęcono wymianie doświadczeń w skali Karpat. W konferencji udział wzięło 103 przedstawicieli 44 różnych instytucji. Wygłoszono 22 referaty i zaprezentowano dwa postery. Zdaniem uczestników konferencji było to owocne spotkanie, na którym przedyskutowano i szukano rozwiązań wielu problemów związanych z powstawaniem nowych ciągów komunikacyjnych, wzrastającą intensywnością ruchu kołowego na istniejących drogach publicznych oraz zabudową rozproszoną wkraczającą na obszary dotychczas niezainwestowane o dużych walorach przyrodniczych. Część referatów z konferencji opublikowano w niniejszym tomie Roczników Bieszczadzkich.

### **20.09.2014**

Ogromny sukces odniosła nasza Zachowawcza Hodowla Konia Huculskiego w Wołosatem. Podczas Ogólnopolskiego Czempionatu Koni Huculskich w Regietowie (SKH Gładyszów) pochodzący z naszej hodowli ogier Wrzos-W uzyskał tytuł Czempiona Polski. W przyszłym sezonie kopolacyjny Wrzos-W zostanie użyty jako ogier czołowy w macierzystej stadninie.

Nie był to jedyny sukces naszej stadniny w 2014 roku. Klacz Azalia-W (Ousor VIII-50 – Astelia po Paw) wygrała zawody zaprzęgowe i w skokach przez przeszkody podczas XIV Ogólnopolskiego Młodzieżowego Czempionatu Koni Rasy Huculskiej w Klikowej oraz zawody zaprzęgowe podczas IX Świętokrzyskiej Ścieżki Huculskiej w Staszowie. Azalia-W zajęła również drugie miejsce spośród 37 koni prezentowanych podczas Ogólnopolskiego Czempionatu Hodowlanego i Użytkowego Koni Rasy Huculskiej, rozgrywanego w Regietowie, co potwierdziło jej urodę i dzielność użytkową.

### **Październik 2014**

Ukończono budowę obiektu sanitarnego wraz z salką edukacyjną i zapleczem dla wolontariuszy w Wołosatem. Salka edukacyjna jest dostępna dla turystów w sezonie turystycznym i wyposażona w pomoce dydaktyczne oraz sprzęt audiowizualny.

### **3–4.10.2014**

Po raz trzydziesty ósmy Bieszczadzki Oddział PTTK w Ustrzykach Dolnych wspólnie z Bieszczadzkim Parkiem Narodowym zorganizował rajd „Czyste Góry”. Wzięło w nim udział 80 uczestników, przede wszystkim uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z bieszczadzkich gmin.

Uczestnicy przez dwa dni sprzątali najbardziej uczęszczane szlaki na terenie BdPN i otuliny. Park ufundował nagrody i upominki dla uczestników konkursu turystyczno-krajoznawczego, a także zapewnił odbiór śmieci.

### **28.10.2014**

Od października w Bieszczadzkim Parku Narodowym funkcjonuje nowoczesna oczyszczalnia, która została wykonana w ramach przedsięwzięcia dofinansowanego ze środków NFOŚiGW w Warszawie. Podstawowym jej celem jest uregulowanie gospodarki ściekowej na terenie Parku. Dzięki zastosowaniu najnowocześniejszej technologii oczyszczone ścieki są bezpieczne i spełniają wymagane prawem normy do wprowadzenia ich do potoku Terebowiec.

Nowa oczyszczalnia jest obsługiwana przez pracowników dochodzących. Ich zadaniem jest bieżąca kontrola i nadzór pracy urządzeń, okresowe przeglądy oraz prace przy gospodarce osadowej i utrzymanie porządku

na terenie obiektu. Oczyszczalnia wyposażona jest również w automatyczny punkt zlewny do przyjmowania ścieków dowożonych z pięciu sanitariatów, które funkcjonują na parkingach w Brzegach Górnych, Ustrzykach Górnych, Bereżkach i Bukowcu, co rozwiązuje problem znacznych różnic i wahań w ilości ścieków sezonowo dostarczanych do oczyszczenia. Nowa oczyszczalnia zastąpiła poprzednią (istniejącą od 1993 r.), zlikwidowaną oczyszczalnię w Ustrzykach Górnych.

## **Listopad 2014**

Korzystne warunki pogodowe w drugiej połowie września oraz w październiku 2014 r. przyczyniły się do rekordowej frekwencji turystów na szlakach turystycznych w Parku, od momentu monitorowania ruchu pieszych (początek w 1997 r.). Ogólnie w sezonie turystycznym, trwającym na terenie Parku od końca kwietnia do połowy listopada, odnotowano 353,7 tys. wejść na szlaki piesze. To więcej niż w roku 2009, kiedy zanotowano 349,6 tys. wejść oraz w roku ubiegłym – 331,7 tys. Ogólnie w miesiącach jesiennych (od 1 września do 11 listopada) na terenie Parku pojawiło się 108,1 tys. gości (w roku ubiegłym 84,6 tys.).

### **14.11.2014**

W Krakowie obradowała Rada Naukowa Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Podczas ostatniego w tym roku posiedzenia członkowie rady analizowali projekt zadań ochronnych BdPN na 2015 rok. Do zaproponowanego projektu wniesiono szereg zmian, a następnie rada jednogłośnie przyjęła dokument.

W związku z kończącą się kadencją rady zastępca dyrektora BdPN Tomasz Winnicki podziękował wszystkim członkom rady za współpracę i aktywny udział w posiedzeniach. Podkreślił znaczenie dla dyrekcji Parku organu doradczego jakim jest Rada Naukowa. W imieniu dyr. Bekiera poprosił również członków Rady o zgodę na zgłoszenie ich kandydatur do nowego składu. Wszyscy obecni członkowie Rady wyrazili na to zgodę.

### **3.12.2014 r.**

W Ustrzyckim Domu Kultury odbył się finał organizowanego przez Bieszczadzki Park Narodowy programu i konkursu pt. „Zachowamy piękno i walory przyrodnicze Bieszczadów”. W finale spotkały się trzy najlepsze zespoły w kategorii zespołowej oraz pięciu najlepszych uczniów w kategorii indywidualnej, wyłonionych po etapie pisemnym. Pytania w

formie prezentacji multimedialnych dotyczyły walorów przyrodniczych Bieszczadzkiego Parku Narodowego i problematyki ich ochrony.

Po podsumowaniu zdobytych punktów z części pisemnej i ustnej I miejsce zdobył zespół z Zagórza, II miejsce – zespół z Tarnawy Dolnej, a III – zespół uczniów z Gimnazjum Nr 1 z Ustrzyk Dolnych. W kategorii indywidualnej I miejsce zdobył Kamil Krajnik, II – Mateusz Witowicz, III – Dawid Ciosek, IV – Wiktoria Fal i V – Rafał Tomków.

Nagrody wręczyli Antoni Wydro – Wicekurator Oświaty w Rzeszowie oraz Józef Frączek – Prezes Zarządu WFOŚiGW w Rzeszowie. Konkursowi towarzyszyły występy artystyczne uczniów z Zagórza i Tarnawy Dolnej.

Finał konkursu był podsumowaniem rocznego programu, w którym uczestniczyło 222 uczniów z 12 gimnazjów. Uczniowie uczestniczyli w bezpłatnych zajęciach kameralnych i terenowych na ścieżkach przyrodniczych na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Zajęcia kameralne obejmowały zagadnienia dotyczące podstaw ekologii, wybranych elementów przyrody nieożywionej i gleb, charakterystyki szaty roślinnej i świata zwierząt oraz systemu ochrony przyrody w Bieszczadach. Następnie uczniowie poznawali funkcjonowanie przyrody oraz interpretowali zaobserwowane na ścieżkach przyrodniczych zjawiska przyrodnicze podczas dwudniowych warsztatów wiosennych oraz jesiennych. Podsumowaniem programu była część konkursowa, która zachęcała do usystematyzowania zdobytej wiedzy oraz rozwijania swoich zainteresowań przyrodniczych.

Patronat honorowy nad realizacją programu objął Jacek Wojtas – Podkarpacki Kurator Oświaty. Atrakcyjne nagrody dla laureatów konkursu ufundował Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie. Najlepsze zespoły otrzymały cyfrowe aparaty fotograficzne, a pięciu najlepszych uczniów – lornetki i wydawnictwa przyrodnicze. Organizatorzy i fundatorzy nagród mają nadzieję, że będą to przydatne pomoce podczas zajęć i wycieczek terenowych. Każdy z uczestników natomiast otrzymał zaświadczenie ukończenia rocznego programu edukacyjnego oraz wydawnictwa Parku.

## **19.12.2014**

W Ośrodku Informacji i Edukacji Turystycznej w Lutowiskach, zgodnie z wieloletnią tradycją, odbyła się wigilia dla pracowników Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Uczestniczyło w niej ponad 50 pracowników

– ze wszystkich leśnictw, dyrekcji Parku oraz Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego w Ustrzykach Dolnych. Świąteczne dania – między innymi barszcz, uszka z grzybami, pierogi, ryba, ciasta – zostały przygotowane przez członkinie Koła Gospodyń Wiejskich z Lutowisk.

## **Wydawnictwa Bieszczadzkiego Parku Narodowego:**

### **Kalendarz 2015**

BdPN wydał duży kalendarz ścienny na rok 2015. Tematyką kalendarza są osobliwości przyrodnicze BdPN, ze szczególnym uwzględnieniem elementów wschodniokarpackich. Treści zawarte w kalendarzu mają na celu przybliżenie użytkownikom walorów przyrodniczych Bieszczadzkiego Parku Narodowego i promocję tego miejsca, jako ostoji naturalnych procesów przyrodniczych, rzadkich roślin i dzikich zwierząt. Bieszczady to jedyny fragment Karpat Wschodnich w obecnych granicach Polski. Kalendarze wydawane przez Bieszczadzki Park Narodowy od wielu lat cieszą się dużym zainteresowaniem odbiorców. Treści zawarte w kalendarzu skierowane są zarówno do dzieci, młodzieży szkolnej, jak i osób dorosłych. Prezentowane w różnych instytucjach trafią do bardzo szerokiej grupy społeczeństwa. Przekazywane są bezpłatnie uczestnikom konferencji, seminariów, warsztatów i szkoleń oraz placówkom oświatowym i wielu innym instytucjom w regionie zajmującym się ochroną przyrody i turystyką.

### **Roczniki Bieszczadzkie – tom 22**

Ukazał się 22 tom Roczników Bieszczadzskich, w których publikowane są referaty prezentowane na corocznej konferencji naukowej pod hasłem: Zasoby przyrodnicze Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” i ich ochrona. W Rocznikach publikowane są również wyniki badań naukowych, projekty dotyczące ochrony zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz koncepcje rozwoju edukacji przyrodniczej, turystyki i rekreacji w granicach Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. W 2013 roku konferencja miała szczególny charakter, ponieważ zbiegła się z jubileuszem 40-lecia Bieszczadzkiego Parku Narodowego. W Rocznikach opublikowano część wygłoszonych na konferencji referatów oraz inne opracowania naukowe



prowadzone zarówno na obszarach wchodzących w skład rezerwatu biosfery, jak i na sąsiadujących z nim – Beskidzie Niskim oraz Pogórzu Przemyskim. Można zapoznać się m. in. z historią powstania Bieszczadzkiego Parku Narodowego, rolą BdPN w ochronie różnorodności szaty roślinnej, historią i perspektywami ochrony populacji żubra w Bieszczadach, czy rozmieszczeniem i liczebnością niedźwiedzia brunatnego.

### **Monografie Bieszczadzkie – tom 15**

W 2014 roku Bieszczadzki Park Narodowy kontynuował wydawanie serii Monografii Bieszczadzkich. Ukazał się ich 15 tom, poświęcony przekształceniu krajobrazu sakralnego na pograniczu polsko-słowacko-ukraińskim od XIX do XXI wieku. Autorką publikacji jest dr Grażyna Holly – kierowniczka działu edukacji Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Ustrzykach Dolnych. Tematycznie publikacja obejmuje obszar Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie, w skład którego wchodzi: po stronie polskiej Bieszczadzki Park Narodowy i Parki Krajobrazowe Ciśniańsko-Wetliński i Doliny Sanu, po stronie słowackiej Park Narodowy Połoniny, a po stronie ukraińskiej Użański Park Narodowy i Nadszański Park Krajobrazowy. Monografia jest próbą odczytania treści krajobrazu sakralnego pogranicza polsko-słowacko-ukraińskiego w kontekście jego burzliwych dziejów. Autorka poddała analizie wiele aspektów, które składają się na tenże krajobraz. Począwszy od cmentarzy, poprzez cerkwie, kościoły katolickie i protestanckie, skończywszy na śladach religijnych mieszkańców Karpat wyznania mojżeszowego. Ponad 200 rycin i 100 fotografii, w tym wiele archiwalnych, pokazuje bogactwo kulturowe i religijne tej części Karpat. Ukazuje też procesy kulturowe i religijne zachodzące na przestrzeni wieków, a związane ze zmianą przynależności państwowej i ustrojowej na omawianym terenie. Do książki załączony jest w wersji multimedialnej aneks, zawierający kilkaset kolorowych fotografii cmentarzy, kapliczek, świątyń, będących przedmiotem badań i publikacji. Monografie są wynikiem badań finansowanych ze środków na naukę w latach 2010–2014, jako projekt badawczy pt. Czynniki i procesy kształtowania krajobrazu sakralnego na przykładzie obszaru Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie.

### **Monografie Bieszczadzkie – tom 16**

Jan Żarnowiec, Adam Stebel – „Mchy polskich Bieszczadów Zachodnich i Bieszczadzkiego Parku Narodowego – stan poznania, ekologia, za-

grożenia”. Praca jest podsumowaniem wyników historycznych i współczesnych badań briologicznych na terenie Bieszczadów Zachodnich i Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Opublikowano w niej krytyczną listę mchów podanych z polskiej części Bieszczadów Zachodnich, w tym z Bieszczadzkiego Parku Narodowego, opartą na rewizji opublikowanych materiałów zielnikowych i uzupełniających badaniach terenowych, zgodnie ze współczesnymi standardami obowiązującymi w briologii. Przedstawiono również ogólną charakterystykę preferencji ekologicznych poszczególnych gatunków mchów oraz charakterystykę brioflorystyczną głównych typów podłoży, siedlisk i typów zbiorowisk roślinnych. Oceniono wpływ antropopresji na muskoflorę regionu i opracowano lokalną czerwoną listę mchów zagrożonych

### **Działalność naukowa BdPN**

Bieszczadzki Park Narodowy realizował w szerokim zakresie projekty badawcze i edukacyjne. W 2014 r. kontynuowano realizację projektu „Ochrona ostoi karpackiej fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne” (Szwajcarsko-Polski Program Współpracy). Za pomocą badań telemetrycznych oraz fotopułapek dowiadujemy się więcej zarówno o sposobie użytkowania przestrzeni przez drapieżniki, jak również poznajemy interakcje pomiędzy gatunkami. W mijającym roku zakończono realizację projektu „Ochrona rzadkich i zagrożonych roślin naczyniowych i ich siedlisk w BdPN”, finansowanego ze środków POiŚ. Kontynuowane co roku badania florystyczne pozwalają odnajdywać wciąż stanowiska nowych gatunków. W rezultacie tych prac stwierdzono, że flora roślin naczyniowych Parku należy obecnie do najliczniejszych (blisko 830 gatunków) i najbardziej zróżnicowanych ze wszystkich polskich parków narodowych.

### **Działalność edukacyjna BdPN**

W 2014 roku Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny udostępniał ekspozycje muzealne. Muzeum przyrodnicze zwiedziło 19 274 osób. Przeprowadzono 365 lekcji, w których uczestniczyło 9 125 osób). Wystawy czasowe zwiedziło dodatkowo 928 osób.

Z oferty zajęć edukacyjnych na ścieżkach przyrodniczych skorzystało 427 osób. 150 uczniów wzięło udział w zajęciach w ramach Zielonych Szkół. W prelekcjach, pokazach diaporam oraz filmów wzięły udział w O-ND w Ustrzykach – 554 osoby, a w OliET w Lutowiskach 425 osób.

Zasoby biblioteki O-ND były udostępniane uczniom, studentom oraz innym osobom zainteresowanym tematyką przyrodniczo-kulturową dotyczącą Karpat Wschodnich. Najczęściej korzystały z niej osoby piszące prace licencjackie i magisterskie. Z biblioteki skorzystało 275 osób.